

בבא מציעא לט

משה שווערד

1. תוספות מסכת בבא מציעא דף לח עמוד ב ד"ה היורד לנכסי

היורד לנכסי שבוי אין מוציאין אותו מידו - הוא הדין דאפי' מורדין אותו לכתחילה דהא נטושים מורדין לרשב"ג דאמר הנטושים כשבויין אלא אגב דתנא בסיפא בנטושים מוציאין תנא נמי בשבויין אין מוציאין וא"ת לימא רב הלכה כתנא קמא ושמואל הלכה כרשב"ג וי"ל דלא שמיע להו ברייתא אי נמי איכא דמפכי להו.

2. שערים מצויינים בהלכה

דף לט. והשביעית תשמטנה ונטשתה אפקעתא דמלכא. הנה ידוע שנחלקו הב"י (אבקת רוכל סי' כד-כה) עם המבי"ט (ח"א סי' יא, וסי' כא, וסי' ריז) ובנו המהרי"ט (סי' מג-מד) בדין קדושת שביעית בפירות הגדלים בקרקע גוים, וכמוה נחלקו בחקירה יטודית, האם התורה היא שהפקירה פירות שביעית, דהיינו שנעשו הפקר ממילא, "אפקעתא דמלכא", או שהאדם חייב להפקירם והוא שעושה אותם להפקר, ונפק"מ לדינא בפירות גוים בשביעית, שהם אינם מפקירים, אם חייבים במעשרות, שיטת הב"י שחייבים במעשרות, ושיטת המבי"ט ובנו שפטורים, וכתב המבי"ט ואם תתקש לומר כי לא פטרה תורה ממעשרות בשנת השמיטה אלא מה שהוא הפקר, שהם פירות ישראל, משא"כ פירות גוי שאינו מפקירם חייבים, לא היא, דאטו ישראל שגדר כרמו ולא הפקירו בשנת השמיטה יתחייב במעשרות, הא רחמנא אפקריה לארעיה וכו', וכש"כ של גוי כו', והשיב הב"י, מה שהוא סובר שהוא העיקשות הוא היושר כו', ומה שטען אטו ישראל וכו', י"ל דבהא איה"נ שחייבת, אע"ג דרחמנא אפקריה כיון דאיהו לא אפקריה, ואפי' את"ל דפטורה שאני התם דרחמנא אפקריה משא"כ בשל גוי כו' עי"ש. אך המהרי"ט טרח לקיים מילי דאבות, והשיב ע"ד הב"י שדבריו אינם מחוורין כו', והביא ראיה מגמ' כאן, שהם מופקרים ועומדים מגזירת המלך כו' עי"ש. ומחלוקת זו ללהב יצאה, עד כדי כך שכתב הב"י (סי' כה) בשנת של"ד, שהכריזו בבתי כנסיות בגזירת נידוי שכולם יפרישו תרו"מ מפירות גוי שנתמרחו ביד ישראל בשביעית כמו בשאר שנים, נאך בשו"ת מהרי"ט כי שהב"י היה תוכך להחמיר והפריש תרו"מ בלא ברכה, עד שהכריחו המבי"ט וסייעתיה שלא לעשר כל עיקר, וכבר העיר על דבריו בברכ"י (י"ד סי' שלא סק"י)

מד' הב"י הנ"ל שהחריס ע"ז בסוף ימיו וכולהו רבנן ביטלו דברי המבי"ט וכו', ודעת מרן מתחילה ועד סוף שחייב לעשר וכו' עי"ש. וע"ע בפאת השולחן (סי' כג ס"ק כט) ובחזו"א (שביעית סוס"י כ) ובזואל משה (קונט' שלש תשובות) ושו"ת מנח"י (סי' קכח ד"ה ובהיותי) ואכן ישראל (מאכ"א פי"ג) שהאריכו בישוב סחירה זו. ולמעשה נתקבל המנהג בירושלים כשיטת הב"י, זולת כמה יחידים שפסקו כהמבי"ט [כהחריס (ג"ז), השלה"ק (שער האותיות - קדושת אכילה), ועוד, ושיטת החזו"א לנהוג קדושת שביעית בפירות נכרים, אבל החמיר לעשר בלא ברכה]. וכבר האריכו בזה הברכ"י (שם) והפאת השולחן (סי' כג ס"ק כט) ותשרי בכורי שלמה (או"ח סי' לו) ובתורת הארץ (פ"ת, יח-כד) ועוד. וע"ע בשער המלך (שמיטה פ"ד הי"ב) ושו"ת שו"מ (מהד"ג ח"א סי' שצט ד"ה אחר) ושו"ת שערי דיעה (ח"ב סי' מג) ובמנ"ח (מצוה פד, ומצוה שכח) ובקונט' תוס' שביעית [להגאון החזון נחום מדאמבראוא, נרפס בפאה"ש] ובאפיקי ים (ח"ב סי' כד-כו) ובמשך חכמה (פ' בהר) ובחזו"א (שביעית סי' יט ס"ק כד) ובמעדני ארץ (להגרשו"א, סי' ז) ובשו"ת מנח"י (ח"ו סי' קכט) שדנו בחקירה הנ"ל אם היא אפקעתא דמלכא, והנפק"מ לדינא.

3. ספר מנחת חינוך - מצוה פד - אות א - מצות שמיטת קרקעות:

(א) [א] להפקיר וכו'. ומביא הרב המחבר במצוה זו דין עבודה, ושייך לפרשת נשא בעשה דחריש וקציר וגו' [מצוה קי"ב]. כמו שכתב המשנה למלך כאן בהגהותיו, ואי"ה שם אכתוב דין עבודה, וכאן מצות עשה להפקיר כל פירות שמיטה. וסיים הרב המחבר דנוהגת בזכרים ובנקבות בארץ ישראל, והעובר על זה ונעל שדהו וכרמו בטל עשה. ומצוה זו היא בר"מ פ"ד משמיטה ויובל הכ"ד, ועי"ש בכסף משנה בשם המכילתא [כאן פרשה כ']. ואני מסופק, אי המצוה אקרקפתא דגברא הוא, דרחמנא ציוהו להפקיר פירותיו בשביעית ומחויב לקיים להפקיר, ואם מפקיר הרי זה הפקר, אבל אם אינו מפקיר אינו מופקר, ונהי דעובר על עשה מ"מ אינו הפקר רק עובר על גזירת השי"ת, א"כ אין אחר רשאי ליטלו, והרי הוא גזל ביד אחרים כל זמן שלא הפקיר. ומבואר בכמה מקומות בש"ס, [עיינן ראש השנה ט"ו ע"א, ועוד], ור"מ פ"ו ממתנות עניים הל' ה', דשביעית פטור מן מעשר, כיון שהוא הפקר והפקר פטור מן המעשר, א"כ כל זמן שלא הפקיר כיון דלא הוי הפקר חייב לעשר. או דילמא הפקר זה אין צריכים הבעלים להפקיר, רק הוא אפקעתא דמלכא שהוא ממילא הפקר, רק אם נעל כרמו עובר על עשה זו והרי הוא גזול הרבים, אבל ממילא הוי הפקר, א"כ פטור ממעשר בכל ענין, וכן אם אחר זכה בעל כרחו דבעלים, הרי הוא שלו, דזוכה מן הפקר אף דלא הפקירו הבעלים. שוב האיר השי"ת את עיני ומצאתי במהרי"ט ח"א סי' מ"ג, האריך וחלק על רבינו בית יוסף המובא שם בס' שלפני זה, לענין פירות שביעית בקרקע גוים, ודעת הבית יוסף דאינו אפקעתא דמלכא רק מצוה עליו, ודעת המהרי"ט שהוא אפקעתא דמלכא, והביא ראיה מנדריים פרק אין בין המודר מ"ב ע"ב, דמבואר שם דרחמנא אפקריה, וכן בבבא מציעא פרק המפקיד ל"ט ע"א, נוטשין בעל כרחו, עי"ש, וגם מצאתי בפאת השולחן שנדפס מחדש לחכם מארץ הקודש [סי' כ"ג ס"ק כ"ט], האריך לפלפל, וחלק על המהרי"ט ודחה ראיותיו, ודעתו שהוא רק מצות עשה להפקיר, ומביא מכמה מקומות, עי"ש באורך, והנה בדין זה אכתוב אי"ה בפרשת בהר [מצוה שכ"ח אות י"א], עכ"פ ספיקא דילי ושאלתנו כשאלת הגדולים הנ"ל. ...

4. מהר"ץ חיות מסכת בבא מציעא דף לט עמוד א

גמרא וכולם שמין להם כאריס. נ"ב הנה בש"ס חקרו על איזה אופן קאי הך ושויים אם על נכסי שבויים או על נכסי רטושים או על נכסי נטושים ואיך נופל לשון כולם ע"ז ועי' מ"ש מרן הכ"מ ספ"ו מהל' יסודי התורה עמ"ש הרמב"ם דכל מלכייא האמור בדניאל חול דאין נופל לשון כל על שני דברים לבד וכאן משמע דנופל ע"ז לשון כולם שוב מצאתי לבעל יד מלאכי סי' של"ו דהתעורר בזה והאריך הרבה ע"ש:

5. שערים מצויינים בהלכה

וכולם שמין להם כאריס. כתב בכללי הגמ' להב"י (סי' תסא) דמדברי התוס' כאן מוכח דעל שנים שייך הלשון "וכולם" נשכתבו דקאי אנטושים ושבויין. וביד מלאכי (כלל שלו) הקשה עליו, דהרי כאן תלתא הוי, שבויין ונטושים ובורח מחמת מרדין, ורכמסקנת הגמ' קאי אבורח מחמת מרדין. ומ"מ הוכיח מכמ"ק ד"וכולם" קאי אפי' על שנים ולא צריך שיהא שלשה, ושדבר זה גם מפורש בכתובים (משלי ככ-ב) "עשיר ורש נפגשו עשו כולם ה'". ועוד קשה שהב"י סותר עצמו ממש"כ בכס"מ (יסוה"ת פ"ו ה"ט) שעל שנים לא יוצרק הלשון "כולם". ועי' בשד"ח (מערי' כ כלל לב) ובפרד"י (וישלח עמ' רמ).

6. שערים מצויינים בהלכה

וכתב בנמוק"י דמוזה דקדק הרשב"א נוכן דקדק בריטב"א החדשות מלשון רש"י, דאם מוצאין מי שרוצה לטרוח בנכסים מורדין אותו להיות אפטרופוס נוכ"ד רק אין משתדלים להעמיד בהן אפטרופוס – חי' הרשב"א, אבל הרא"ה כתב דאפילו מוצאים מי שיקבל עליו לא סמכינן עליו, והיינו דאמרינן בגמ' לא מוקמינן, משום שאין דרכם של בנ"א לטרוח בנכסי גדולים, חוששין לו שמא להפסיד הנכסים הוא רוצה, הלכך לא מורדין אלא מוקמינן קרוב

אפטרופא לדיקנני לא מוקמינן. פרש"י אין ב"ד טורחין לבקש אפטרופוס לאנשים גדולים שנתמלא זקנם, לפי שלא ימצאוהו וכו'. ובריטב"א (הישנות) הביא, דביתמי יש זמן לאפטרופסותו עד שיגדלו, אבל לנכסי שבוי אין זמן, דשמא לא ישובו לעולם, ושנים רבות יעמוד באותו ספק. ופי' הב"ח (רס"י רפה) דכיון שלא ימצאוהו בקל איכא זילותא דב"ד אם יטרחו לבקשו ולא ימצאוהו כו'.

7. שערים מצויינים בהלכה

ומגמ' רש"י כאן צל"ע עמש"כ החינוך (מצוה סה) דב"ד יכולים להכריח אדם שיהיה אפטרופוס, והרי הכא משמע שהטעם שלא ימצאו מי שירצה להיות אפטרופוס ולא ישמעו לב"ד, והרי להחינוך אפשר לכפותו, ואולי י"ל דהחינוך ס"ל כהרא"ה, נוכפרט לפמשי"כ ביד מלאכי (כללי שאר מחברים, אות כג) בשם כמה אחרונים, שהרא"ה חיבר ספר החינוך, אמנם יש המפקקים בזה, ע"י בשם הגדולים (מער' רא"ה) ובשד"ח (כללי הפוסקים סי' טו, אות לו), ובאריכות בספר החינוך הנדמ"ח ע"י מכון ירושלים, דהכא אפי' ימצאו אפטרופוס אין ב"ד מעמידין אותו שאין סומכין עליו כיון שאין דרכן של בנ"א להיות אפטרופוס לגדולים, וא"כ כאן לא יכופו אותו ב"ד ג"כ, ועי'

8. תוספות מסכת בבא מציעא דף לט עמוד ב ד"ה דלמא שכיבא

דלמא שכיבא סבתא - וא"ת הא דתנן פרק כל הגט (גיטין דף כח. ושם ד"ה והניחו) המביא גט ממדינת הים והניחו זקן או חולה נותנין לה בחזקת שהוא קיים וי"ל דסבתא הגיעה לגבורות דהתם אמרינן כי הגיע לגבורות חיישינן אך קשה דבסמוך אמרינן הלכך פלגא היבינן לאחתא תרי תלתי הוה לה למיתב דאפילו שכיבא סבתא מסתמא ברתא לא שכיבא דליכא למימר דברתא נמי הגיעה לגבורות דאם כן סבתא איתפלגא ותו ליכא למיחש דלמא שכיבא כדאמר בגיטין (שם) כיון דפלג פלג וי"ל דגבי גט דוקא אמרינן בחזקת שהוא קיים משום עיגונא וכן בשביל אכילת קרבן ותרומה אבל הכא אדרבה התמירו בנכסי יתומים להחזיק הסבתא וברתא במתה דאמרינן לעיל דאפי' בעביד עיטדא לא מחתינן אף על גב דאית לה קלא אי נמי הכא שנשבו חיישינן טפי דלמא מתו לפי שעשו להם יסורין.

9. תורת חיים על בבא מציעא דף לט/ב

ויכר יוסף את אחיו. פירש"י ז"ל שכשיצא מהם היו כולם חתומי זקן וקשה דהא כל השבטים זולת בנימין נולדו באותן שבע שנים אחרות של עבודת יעקב אבינו נמצא דיששכר וזבולן לא היו גדולים מיוסף יותר משנה או שנתים ומסתמא לא היו חתומי זקן כמוהו, ונראה דש"ס לא יהיב טעמא אלא מה שהאחים לא הכירו את יוסף אבל מה שיוסף הכיר אחיו לא איצטריך טעמא דבמדרש רבה קאמר דיוסף גזר שכל מי שנכנס לשבור

יכתוב שמו ושם אביו וכיון שבאו בני יעקב כל אחד נכנס בשער שלו וכתבו את שמותם לערב הביאו לו את הפתקים זה קורא ראובן בן יעקב וכו' ועוד כיון שקצתם חתומי זקן היו בשעה שיצא יוסף מאתם הכיר גם האחרים מסברא:

10. תוספות מסכת בבא מציעא דף לט עמוד ב

שיצא בלא חתימת זקן - הוא הדין אם יצא בחתימת זקן דאין נאמן לומר שהוא אחיו דא"כ לא שבקת חיי לכל בריה העשירים שכל אחד יאמר אני אחיך ועוד דהא תנן בפ' יש נוהלין (ב"ב דף קלד.) האומר זה אחי אינו נאמן אלא הכא מרי בר איסק לא היה טוען ברי אלא לא ידענא לך ולכך אם יצא בחתימת זקן אינו נאמן כיון שאינו מכחישו אלא אמר לא ידענא ליה.

11. תוספות מסכת בבא מציעא דף לט עמוד ב

זיל את אייתי סהדי דלאו אחוך הוא - וא"ת וכי כל אדם עשיר אלם יצטרך להביא עדים שאין התובע אחיו וי"ל דשאני הכא שאותו אמר שיש לו עדים ויראים להגיד א"ל רב חסדא שיעשה עמהם שיעידו ומרי בר איסק א"ל סוף סוף דהשתא נמי יעידו שקר מיראתי ויאמרו שאינו אחי או יאמרו שאינם יודעים אף על פי שיודעין ומשני תרתי לא עבדי חדא שישתקו מלהעיד וחדא שישקרו ויאמרו אין אנו יודעים או שיאמרו אינו אחיו.

12. נחלת משה

תודי"ה זיל וכי וי"ל דשאני הכא שאותו אמר שיש לו עדים וכי. בתירוק של בתוס' הוא דהא דקאמר ליה זיל אנה אייתי סהדי דלאו אחוך הוא לא שחייבו להביא עדים מן השוק שיעידו שאינו אחיו אלא קאמר לו שיביא אותם בעדים שזה אומר שיש לו ונראה מה שיאמרו אם הוא אחיו או לא ועיין במכרי"ס.

13. שו"ע חו"מ סימן כח

(ה) ת"ח שיודע עדות לישראל, ותבעו שיעיד לפני ב"ד קטן ממנו, אם הוא עדות ממון, אינו חייב לילך להעיד, (אלא הם שולחין אליו, ומעיד) (רבינו ירוחם נ' ב' ח' ב). אבל אם יש בו צד אפרושי מאיסורא, חייב לילך ולהעיד, וכל מי שיש לו ראיה בעדים, מטפל בהם להביאם לב"ד. ואם ידעו ב"ד שבעל דינו אלם, וטען התובע שהעדים מפחדים מבעל דינו לבא להעיד, (ויש הוכחה לדבריו) (טור), הרי ב"ד כופין את בעל דינו שיביא הוא העדים; וכן כל כיוצא בדברים אלו דנין בהם אלם. צריכים העדים לכתחלה להעיד מעומד; ואם העד ת"ח, מושיבין אותו. (וע"ל סוף סימן זה):

14. ספר בית לחם יהודה

קנט) תודי"ה שיצא בלא חתימת זקן - אלא הכא מרי בר איסק לא היה טוען ברי אלא לא ידענא לך ולכך אם יצא בחתימת זקן אינו נאמן כיון שאינו מכחישו אלא אמר לא ידענא ליה. כלומר דהתוס' מפרשים כרש"י דמרי בר איסק מודה שהיה לו אח שראהו בקטנותו אלא שהוא טוען שאינו מכירו אם זה אחיו [ראה לעיל באות קנח]. ומשונה הו"ל שמא גרוע דהו"ל למידע אם זה אחיו או אינו אחיו "דכיון שכבר ראהו וידע שיש לו אח הוה ליה להודות או לכפור לגמרי ולומר אינך אחי, וכשאמר איני יודעך אינו אלא מפני שאינו יכול להעיד ולומר אינך אחי ושקורי משקר. אבל השתא דאיכא טעמא דויכר יוסף יכול היה לומר איני מכירך ועל זה המוציא ממנו עליו

להביא הראיה שהוא אחיו, דכיון שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן לא הוה ליה למרי בר איסק למידע והוי שמא טוב - כן ביאר הריטב"א בחי' הריטב"א החדשים את תירוקת התוס', ועיין בתוס' ר"פ. וצ"ע דהא קיי"ל ברי ושמא לאו ברי עדיף אפילו בשמא גרוע, כמו שכתבו התוס' להלן צ"ב, בד"ה רב הונא ורב יהודה דמאן דס"ל מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור פטר ליה אע"ג דהוי ברי טוב ושמא גרוע, והכי קיי"ל, וא"כ אף אי יצא בחתימת זקן [דהו"ל שמא גרוע] נמי לא היתה מהניא תביעת זה שטרען שהוא אחיו של מרי בר איסק. ועיין בר"ן.

15. ספר בית לחם יהודה

קס) א"ל דינא הכי, המוציא מחבירו עליו הראיה.
צ"ב אמאי חשיב הכא מרי בר איסק מוחזק הא אידך טעין שהוא יורש וקרקע בחזקת בעליה עומדת.
וצ"ל דהיינו מדין אין ספק מוציא מידי ודאי כיון דמרי בר איסק הוא ודאי יורש.
והנה לדעת הראשונים המפרשים דמרי בר איסק ידע שיש לו אח א"כ נמצא דטענת הטוען היא רק לברר שהוא האח [דזה ודאי שמרי בר איסק אינו היורש היחיד אלא יש יורש נוסף] ואעפ"כ אמרין דחשיבא טענתו הוצאה ממוחזק [ולפי מה שנתבאר היינו משום דאין ספק מוציא מידי ודאין]. וצריך לומר דהיינו משום דכל יורש נחשב יורש בכל ומש"ה אית ליה למרי בר איסק דין מוחזק בכל, ומש"ה אמרין הכא דאין ספק מוציא מידי ודאי. וראה לעיל דף ב,א באות יג', וע"ע בקו"ש ב"ב אות תד'. אולם מאו"ז סי' קכד' [הובא בהגהות אשר"י] משמע דלא

16. ברכת אברהם

א) מרי בר איסק אחא ליה אחא מני חוחאי א"ל פלוג לי א"ל לא ידענא לך אחא לקמיה דר"ח א"ל שפיר קאמר לך שנא' ויכר יוסף וכו' א"ל דינא הכי המוציא מחבירו עליו הראיה וכו'. עכ"ל הגמ'. וצ"ב למה לא אמרין כזה ברי ושנא ברי עדיף, דאע"ג דק"ל דלאו ברי עדיף, הני מילי להוציא ממוחזק, מחמת כלל גדול בדין המע"ה כמבואר בב"ק (מ"ו ע"א), אבל בנדו"ד הא אינו תובע ממוחזק, דהא טוען שהוא יורש וקרקע בחזקת בעליה עומד, וא"כ הקרקע ג"כ בחזקתו.

ולכאור' י"ל משום כללא דאין ספק מוציא מידי ודאי הוא, כמו בסוגיא דינמות (ל"ז ע"ג) בספק ויבם, דכיון דנלי טענתו היה הקרקע בחזקת מרי, ומרי הוא ודאי יורש והאח ספק יורש, וא"כ מדין אסתמ"ו דינו כשל מרי, שזו לא מהני טענת ברי לבטל דין זה, דהוה כמו להוציא ממון. ע' משנ"ת בריש מכלחין (ב' ע"א) בענין אסתמ"ו.

(ג) ונראה דיש לחלק בין הנ"ל לסוגיין עפ"י יסוד המבואר
 בק"ש (ב"ב אות ת"ד) דאחים בחפוקת הניח
 אינו גדר שותפות שיש לכל אחד בעלות על חלקו אלא שזה
 בעלות כללית ויבורית לכל היורשים, ע"ש מש"כ בשם
 מהר"ח אור זרוע (סס"י קכ"א), ומקורו בזכורות (נ"ו
 ע"ב) ונתבאר אללנו בעה"ת ב"ב (קכ"ד ע"א) בענין
 זכות הנכור קודם חלוקה אוח ו' ות'.
 ולפ"ז נראה דיש מקום לומר דאע"פ שזודע שיש את, מ"מ
 הם בעלי דברים לעכב מחזירו ליקח חלק, דהא גם
 להם יש בעלות בכל והם ודאי, ועליו לא נודע אם הוא את, ואח
 אחר אולי יסכים להשאיר המצב בחפוקת הניח. ונהי
 דבמקום שזודע שזה אינו שלו וצא אחר לתבוע אין לו כח
 לעכב נגד הנרי כשהוא אינו יודע, היינו דוקא כיון דאין לו
 שום זכות בזה דנימא דיכול לעכב בשמא, מיהו בתובע ממנו
 ממון דהוא בעלים על ממונו קודם שפורע, אכתי יש לדון
 דנימא ג"כ דילמא אחר הוא שחייב לו והוא אינו תובע
 עכשיו ומסכים שישאר עוד תחת ידו.
 ונראה דיש לחלק מנד אחר עפ"י יסוד מרן הגר"ם ו"ל
 (ברכ"ש ס"י א') דאין ספק מוציא מידי ודאי הוא
 דין ודאי, דכל זמן שאין בירור, דין הודאי נגד הספק הוא
 דין של בעלים ודאים, ע' משנ"ת לעיל (ב' ע"א) בענין אין
 ספק מוציא מידי ודאי, א"כ אינו דומה להא דלוה מאחד,
 דהתם אין כאן אלא דין המע"ה, דמוחזקות גורס שאין כח
 להוציא מספק, ונתבאר לעיל דבמקום חוב ודאי אין כח
 הכרעה למוחזקות ושזב יש כח תביעה מנד הנרי, משא"כ
 בזה דהוא ודאי בעלים בכל וספק אם יש כח לאחר באותו
 דבר עצמו, בזה כל דליכא הוכחה לבטל מזה שס ספק יכול
 לעכב.

17. שערם מצויינים בהלכה

אגלגל מילתא ומטא לקמיה דר' אמי כו' א"ל
 לא סיימוה קמי וכו'. עי' בתוס' שפסק
 של רב חסדא מטא לקמיה דר' אמי. ומכאן
 נראה שאין לסמוך על פסק הלכה שהיה ע"י
 מעשה, כיון שלפעמים יש כמה דברים שהיה
 בנידון ההוא, והרואה המעשה וכש"כ השומע
 אין ידוע לו זה, ובהדיא שנינו בגמ' (ב"ב קל:)
 שאין למדין הלכה מפי מעשה, ופרשב"ם
 דשמא טעה בטעם של פסק דין באותו מעשה
 וכו'. וכ"ה בתוס' במס' הוריות (ב. ד"ה הכא)

18. רש"י על בבא מציעא דף מ/א

וכן אמר רבה השביחו לאמצע - לא גרסינן, שאין זה לשון גמרא להביא דברי האמוראים סיוע למשנה, ועוד רבה תלמידיה דרב חסדא הוה, והיכי אמר רב חסדא שמעתא משמיה ואי גרס ליה וכן אמר רב גרסינן, שהיה רבו של רב חסדא, משום דאיכא למאן דאמר בבבא בתרא (קמג, ב) לא שנו אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים, אבל שבחו מחמת עצמן של אחים השביחו לעצמן, אמרה רב חסדא להא דרב הכא, למימר דלית לן ההיא שמעתא, אלא אפילו השביחו מחמת טורחן של משביחין, כי הכא דשתל פרדס השביחו לאמצע:

19. תוספות מסכת בבא מציעא דף מ עמוד א ד"ה וכן אמר

וכן אמר רבה גרס - רש"י גרס וכן אמר רב ופליג אמ"ד בפ' מי שמת (ב"ב דף קמג: ושם ד"ה לא) נכסים ששבחו מחמת עצמן של אחין השבחה לעצמן וקאמר דאפי' שבחו מחמת טרחם של משביחין כי הכא דשתל פרדיסא השביחו לאמצע וזהו תימה שחולק רבא על רב דהתם רבא קאמר ולא מייתי התם מילתיה דרב ונראה דגרס רבה וכן בספר ר"ת ולא מדברי רב חסדא הוא (א) שהגמ' מביא שמעשה כיוצא בזה בא לפני רבה ופסק דהשביחו לאמצע כמו רב חסדא והביאו הגמרא משום קושית אביי דא"ל אביי לרבה מי דמי כו' ולא חשש רבה מקושיותיו ודן דהשביחו לאמצע.

20. שעורי ר' דוד מסכת בבא מציעא דף מ עמוד א

רכז) אי מיירי שידע שיש לו אחים

גמ' הכא מי ידע דמחיל וכו', ופירש"י מי ידע שיש לו אחים. והקשו בזה, דהא רש"י פירש לעיל (דף לט ב) דמיירי שידע שיש לו אח, ורק שלא ידע שזהו האח. וכן צ"ב בהא דאמר בסמוך השתא ידידיה לא יהיבנן ליה, ופירש"י זה שעשה והשביחן לדעת עצמו וכו', וצ"ב כנ"ל, דהא ידע שיש לו אח (ועי' לעיל ס"ק רכ"א).
[א"ה, ואפשר דכיון דעכ"פ לא ידע מי הוא אחיו, חשוב בעיניו כמו שאין לו אח, וממילא הוא משביחן לדעת עצמו, ואינו מוחל].

21. שעורי ר' דוד מסכת בבא מציעא דף מ עמוד א

רכט) גמ' אמר להו גדולה מזו אמרו שמין שמין להם כאריס וכו'.

והנה כתב הרמב"ם (פ"ט מהל' נחלות ה"ד) מי שירש את אביו, והשביח הנכסים ונטע ובנה, ואח"כ נודע שיש לו אחין במדינה אחרת, אם קטנים הם, השבח לאמצע. ואם היו גדולים, הואיל ולא נודע שיש לו אחין, שמין לו כאריס. ובהשגות - הראב"ד כתב, וז"ל, א"א, ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבוי קטן, אא"כ יצא לדעת ולא צוה דהיינו רטושין, עכ"ל. וזהו ט"ס בלשון הראב"ד, מה שהוסיף שבוי "קטן", דהא לקטן אין מורידין, [א"ה ועי' בדפוס פרנקל דלא גרס תיבת קטן ע"ש].

22. דף על הדף מסכת בבא מציעא דף לט עמוד ב

בתפארת יהונתן (מקץ) וכן בעל החידושי הרי"ם הקשו, הלא אמרו במסכת גיטין (כג, א) שסומא מותר באשתו בגלל טביעות עין שיש לו בקול, וכיצד לא הכירו את יוסף לפי טביעות עין זה. ותירצו, שרק באותו לשון שדיברו עד עכשיו ניתן להכירו לפי טביעות עין דקלא, אבל לא בלשון אחר, ויוסף דיבר עם המליץ בלשון מצרית, ולכן לא הכירו את יוסף.

לפי זה יבואר מה שהוכיח להם אחר כך שהוא יוסף בכך שאמר (שם מה, יב) 'והנה עיניכם רואות כי פי המדבר אליכם' ופירש רש"י, שדיבר אתם בלשון הקודש, מעתה זיהו אותו על פי טביעות עין בקול....

אך האלישיך הק' אומר ע"ז, שבמשך כל הפעמים שהיו יכולים לראותו בכונה לא הסתכלו על פניו כי סברו שבדאי רשע הוא ואסור להסתכל בפני אדם רשע כדאיתא במגילה (כח א), וממילא לא ראו את פניו, וזהו מאי דכתיב להלן בפ' ויגש (מ"ה ג') "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו". ממנו לא נאמר אלא מפניו, כי רק אז הביטו בפניו ואכן ראו שהוא יוסף. [והפסח בגמ' שבראייתם הראשונה כשראו את יוסף הם לא הכירוהו מחמת הזקן, ולאחר מכן כבר לא הביטו בו יותר משום שחשבוהו לרשע].

ומוסף בספר "שלמה חדשה" (פ' ויגש), שהנה ה"מגן אברהם" (בסוף סימן רכ"ה) פוסק להלכה שמה שאסור להסתכל בפני אדם רשע - היינו דוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בצלמו ודמותו, אבל על ראייה בעלמא אין איסור. ממילא האחים שחשבו על יוסף שהוא רשע מרושע הגורם להם צרות, ע"כ אסור היה להם להסתכל בפניו, אבל ראייה בעלמא מותר, אבל בראיה כזאת הם לא זיהו אותו, כי עתה יש לו התימת זקן, רק כשאמר להם "אני יוסף" הם הביטו וראו. (הרה"ג ר' צבי קרייזר שיח"י)